

I dialetti – Lo ionico-attico

1. a) *Il. XIII 683s.* ἔνθα δὲ Βοιωτοὶ καὶ Ἰάονες ἐλκεχίτωνες / Λοκροὶ καὶ Φθῖοι καὶ φαιδιμόεντες Ἐπειοὶ
 b) *Hdt. I 150* βοηθησάντων δὲ πάντων Αἰολέων ὁμολογίῃ ἐχρήσαντο τὰ ἐπιπλα ἀποδόντων τῶν Ἰώνων ἐκλιπεῖν Σμύρνην Αἰολέας
 c) *VI sec.:* Δάνκλε || 500-461: Μεσσενῖδων / Μεσσανῖδων || *dopo il 461:* Μεσσάνα, Μεσσανίων
 d) *Hdt. I 142* γλῶσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων. Μίλητος μὲν αὐτῶν πρώτη κεῖται πόλις πρὸς μεσαμβρίην, μετὰ δὲ Μιουῦς τε καὶ Πριήνη· αὗται μὲν ἐν τῇ Καρίῃ κατοικηται κατὰ ταῦτὰ διαλεγόμεναι σφίσι. αἶδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ Ἔφεσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί, Φώκαια· αὗται δὲ αἱ πόλεις τῆσι πρότερον λεχθείησι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδέν, σφίσι δὲ ὁμοφώνεουσι. ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι Ἰάδες πόλεις, τῶν αἱ δύο μὲν νήσους οἴκηται, Σάμον τε καὶ Χίον, ἡ δὲ μία ἐν τῇ ἠπείρῳ ἴδρυται, Ἐρυθραί· Χίοι μὲν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ τούτῳ διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἐωυτῶν μῦθοι. οὗτοι χαρακτηριστῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται
2. a) μάτηρ (lat. *māter*, air. *māthir*, arm. *mayr*), cicl. μητηρ, calc. μετηρ, microas. μήτηρ || Μῆδοι (*Māda*), Μίλητος (gr. com. Μίλατος) || Δαρειῶς (*Dārayava(h)uš*), ἡμᾶς || att. ἡμέρᾱ, καρδίᾱ, ὕγιᾱ (<έα)
 b) νεός (*naswos), παρ(ε)ιά (*parausa), νέα (*newa), κόρη (*korwa), κόρρη (*korsa), τρυήρη (*trieres-a), ἐνδεᾶ (*endeeā), πηλίκος (*q^walikos), μα ἀργυρᾶ (*argyrea)
 c) ἄ(φ)ώς/ἠώς/ἔως, λᾶ(φ)ός/ληός/λεώς
 d) φιλέομεν > φιλοῦμεν
 e) *Archil. fr. 108,1 W.*² κλυθ' ἀναξ Ἥφαιστε κτλ. || *Semon. fr. 7,58 W.*² ἡ δούλι' ἔργα καὶ δύην περιτρέπει
 f) gr. com. δικαστήρ, ion.-att. δικαστής
 g) λόγοισι(ν), χερσί(ν), πατράσι(ν), λέγουσι(ν), δίδωσι(ν), δίδοσι(ν), ἔλυσεν(ν), εἴκοσι(ν)
 h) ἕτερος / ἄτερος (*sm̥-teros)
 i) ion. ἡμέας, ὑμέας, ἡμέες, ὑμέες, att. ἡμᾶς, ὑμᾶς, ἡμεῖς, ὑμεῖς (dor. ἀμέ, ὑμέ, ἀμές, ὑμές, eol. ἄμμε, ὕμμε, ἄμμες, ὕμμες), ion.-att. οἱ, αἱ (gr. com. τοί, ταί)
 l) ἔδοσαν, ἦν (< pl. ἦεν, dor. ἦς)
 m) ὄπου (gr. com. ὄπει)
 n) κατ/κατά, παρ/παρά, ἀν/ἀνά, πρὸς/πρός, ποτί, πρέξ
 o) εἰ/αἰ, ἦ
 p) ἄν / κε
3. a) πρήσσω (Asia Minore) / πρήττω (Eretria) / πράττω (Atene)
 b) ὕ < |υ|, ττ < σσ, ρρ < ρσ, κόρη, ξένος (≠ κούρη, ξεῖνος), μεῖζων, κρείττων gen. -ου (≠ -εω < -ηο < -ᾱο)
 c) ἰρός, κῶς, κόσος / πῶς, πόσος (ὄκως, κοῦ, κόθεν), παίριν, ὄπωρ ἄν, γλάσσα, ἔρσην, θέρσος, τάμνω
 d)
ionico	attico
<i>IMT 127A</i> (Sigeion, 575-550 a.C.)	<i>IMT 127B</i> (= <i>IG I/3 1508,2</i>)
Φανοδίκο	Φανοδίκο εἰμὶ τῷ Η-
ἐμὶ τὸρμοκ-	ερμοκράτος τῷ Προκο-
ράτεος τῷ	νεσίο κάγῳ κρατῆρα
Προκονη-	κάπίστατον καὶ ἡεθμ-
σίῳ· κρητήρ-	ὄν ἐς πρυτανεῖον ἔ-
α δὲ καὶ ὑποκ-	δοκα μνῆμα Σιγεί-
ρητήριον κ-	εὔσι ἐὰν δέ τι πάσχ-
αἰ ἠθμὸν ἐς π-	ο, μελεδαίνεν με
ρυτανήιον	ὃ Σιγείες καὶ μὲ ἐποί-
ἔδωκεν Συκε-	εσεν ἠΑἰσῶπος καὶ
εὔσιν	ἠάδελαφοί.
4. a) *Heraclit. VS 22 B 1* τοῦ δὲ λόγου τοῦδ' ἔοντος ἀεὶ ἀξύνετοι γίνονται ἄνθρωποι καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον· γινομένων γὰρ πάντων κατὰ τὸν λόγον τόνδε ἀπείροισιν εὐοίκασι, πειρώμενοι καὶ ἐπέων καὶ ἔργων τοιούτων, ὁκοίων ἐγὼ διηγέσθαι κατὰ φύσιν διαίρεων ἕκαστον καὶ φροῦζων ὄκως ἔχει· τοὺς δὲ ἄλλους ἀνθρώπους λανθάνει ὁκόσα ἐγεσθέντες ποιούσιν, ὄκωσπερ ὁκόσα εὔδοντες ἐπιλανθάνονται.
 b) *Thuc. II 37,1s.* χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλοῦση τοὺς τῶν πέλας νόμους, παρὰδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶν ἢ μιμούμενοι ἐτέρους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκίμῳ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεον ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πένιαν, ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κεκώλυται.
 c) *Plat. Parm. 128a-b* μανθάνω, εἰπεῖν τὸν Σωκράτη, ὃ Παρμενίδη, ὅτι Ζήνων ὅδε οὐ μόνον τῇ ἄλλῃ σου φιλιᾷ βούλεται ἀφικεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ συγγράμματι. ταῦτόν γὰρ γέγραφε τρόπον τινὰ ὅπερ σὺ, μεταβάλλον δὲ ἡμᾶς πειράται ἐξαπατᾶν ὡς ἔταρόν τι λέγων. σὺ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασιν ἐν φῆσι εἶναι τὸ πᾶν, καὶ τούτων τεκμήρια παρέχῃ καλῶς τε καὶ εὖ· ὅδε δὲ αὖ οὐ πολλά φησιν εἶναι, τεκμήρια δὲ καὶ αὐτὸς πάμπολλα καὶ παμμεγέθη παρέχεται. τὸ οὖν τὸν μὲν ἐν φάναι, τὸν δὲ μὴ πολλά, καὶ οὕτως ἑκάτερον λέγειν ὥστε μηδὲν τῶν αὐτῶν εἰρηκέναι δοκεῖν σχεδόν τι λέγοντας ταῦτά, ὑπὲρ ἡμᾶς τοὺς ἄλλους φαίνεται ὑμῖν τὰ εἰρηκέναι εἰρησθαι.

Bibliografia

- W. Dittenberger, *Zum Vocalismus des Ionischen Dialekts*, «Hermes» XV (1880) 225-229.
F. Bechtel, *Die Inschriften des ionischen Dialekts*, Göttingen 1887.
H.W. Smyth, *The Vowel System of the Ionic Dialect*, «TAPhA» XX (1889) 5-138.
H.W. Smyth, *The Sounds and Inflections of the Greek Dialects. Ionic*, Oxford 1894.
A. Fick, *Zur ionischen Mundart und Dichtersprache*, «NJKA» I (1898) 501-513.
K. Meisterhans-E. Schwyzer, *Grammatik der attischen Inschriften*, Berlin 1900³.
K. Eulenburg, *Zur Vokalkontraktion im ionisch-attischen Dialekt*, Diss. Leipzig 1903.
U. von Wilamowitz-Moellendorf, *Über die ionische Wanderung*, «SBAW» (1906) 59-79 (= *Kleine Schriften* V/1 152-176).
W. Brandt, *Griechische Temporalpartikeln vornehmlich im ionischen und dorischen Dialekt*, Diss. Strassburg 1907.
P. Kretschmer, *Zur Geschichte der griechischen Dialekte. I. Ionier und Achäer*, «Glotta» I (1909) 9-59.
E. Herrmann, *Die Liquidaformantien in der Nominalbildung des ionischen Dialekts*, Tübingen 1911.
A. Scherer, *Zur Laut- und Formenlehre der milesischen Inschriften*, Diss. München 1934.
Elisabeth Knittl, *Die Sprache der ionischen Kykladen nach den inschriftlichen Quellen*, Diss. München 1938.
A. Tovar, *Ensayo sobre la estratigrafía de los dialectos griegos. I. Primitiva extensión geográfica del Ionio*, «Emerita» XII (1944) 245-335.
Gisela M. Richter, *The Archaic Gravestones of Attica*, London 1961.
E. Risch, *Das Attische im Rahmen der griechischen Dialekte*, «MH» XXI (1964) 1-14.
S.-T. Teodorsson, *The Phonemic System of the Attic Dialect*, Diss. Göteborg 1974.
H.P. Gates, *On the Chronology of the Attic Rückverwandlung*, «Glotta» LIV (1976) 44-52.
J. Haudry, *La flexion des thèmes en -i- en Attique*, in *Étrennes de septantaine. «Travaux de linguistique et de grammaire comparée offerts à Michel Lejeune par un groupe de des élèves»*, Paris 1978, 95-98.
L. Threatte, *The Grammar of Attic Inscriptions, I: Phonology*, Berlin-New York 1980.
J.-L. Perpillou, *La diphtongue ai en Attique*, «Glotta» LXII (1984) 152-157.
J.L. O'Neil, *Dorian and Ionian Colonies in Sicily and their Relations with the Natives*, «Classicum» XV (1989) 14-18.
J.-L. García-Ramón, *Proportionale Analogie und griechische Morphologie: Athematische Infinitive im Attischen und im Westionischen*, in *Sprachwissenschaft und Philologie. Jacob Wackernagel und die Indogermanistik heute. «Kolloquium der Indogermanischen Gesellschaft vom 13. bis 15. Oktober 1988 in Basel»*, hrsg. von H. Eichner und H. Rix, Wiesbaden 1990, 150-169.
A. Lillo, *Ionic χῶς, ὄπως, ὄπως, Thessalian κίς: a Phonetic Problem of Analyzable Compounds*, «Glotta» LXIX (1991) 1-13.
L. Dubois, *Inscriptions grecques dialectales de Grande Grèce. I: Colonies eubéennes. Colonies ioniennes. Emporia*, Genève 1995.
A. López-Eire, *L'influence de l'ionien-attique sur les autres dialectes épigraphiques et l'origine de la koiné*, in C. Brixhe (Ed.), *La koiné grecque antique, II: La concurrence*, Paris 1996, 7-42.
Karin Stüber, *Zur dialektalen Einheit des Ostionischen*, Innsbruck 1996.
E. Crespo, *The Language Policy of the Athenian State in the Fifth Century B.C.*, «ILing» XXIX (2006) 91-101.